

Л.П. ГУЦОЛ¹, Н.Г. ГОЙДА² (Вінниця, Київ)

ВИКЛАДАННЯ ГОМЕОПАТІЇ: ТОЧКА ЗОРУ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

¹Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

²Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика

За результатами соціологічного дослідження, проведеного у різних регіонах України, вивчено ставлення студентів-медиків до викладання методу гомеопатії у медичних університетах. Проаналізовано думку респондентів щодо необхідності викладання гомеопатії на етапі післядипломної освіти лікарів і введення спеціальності «лікар-гомеопат» до переліку лікарських спеціальностей Міністерства охорони здоров'я України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціологічне дослідження, гомеопатія, гомеопатичні лікарські засоби, лікар-гомеопат.

Збереження здоров'я населення і покращення ефективності медичної допомоги залишаються надзвичайно актуальними задачами системи охорони здоров'я в Україні і світі [6]. Охорона здоров'я, як система соціально-економічної діяльності суспільства, час від часу потребує реформування з метою удосконалення. І як така, що несе відповідальність за найвищу цінність суспільства – здоров'я людини, ця система потребує першочергового удосконалення [6-8].

З цієї позиції одна із ключових задач реформи системи охорони здоров'я в Україні полягає у вирішенні проблеми підвищення ефективності роботи лікаря загальної практики-сімейної медицини [8]. Водночас усе зростають об'єктивні та суб'єктивні вимоги до освіти: ця система повинна готувати таких фахівців, які вміють застосовувати свої знання в умовах, що стрімко змінюються [1;2;4;11;15]. Сама система вищої медичної освіти також повинна бути орієнтована на постійне удосконалення, тобто на створення такої моделі підготовки фахівців охорони здоров'я, яка б забезпечувала належний рівень якості медичної допомоги населенню: студенти медичних університетів повинні отримувати необхідний обсяг теоретичних знань і практичних навичок з різних сучасних медичних технологій. Важливим моментом є також формування у майбутніх лікарів мотивації до самоосвіти і неперервного професійного удосконалення протягом життя [1;2;11].

У зв'язку з тим, що алопатичні (традиційні) лікарські засоби нерідко призводять до розвитку досить серйозних побічних ефектів (алергічних, токсичних), набувають актуальності такі методи лікування, які дозволяють уникнути розвитку цих негативних явищ під час процесу лікування. Одним з таких методів є гомеопатія. Метод го-

меопатії заснований на застосуванні лікарських засобів, які містять вкрай низкі дози природних речовин мінерального, рослинного і тваринного походження [3;5;10]. Як безпечний і досить ефективний метод лікування і профілактики захворювань, гомеопатія з кожним роком привертає увагу все більшої кількості пацієнтів і лікарів [5;10;11]. Така особливість методу, як оригінальний цілісний підхід до організму людини, забезпечує гомеопатії перспективне, на наш погляд, місце у сучасній системі охорони здоров'я, зокрема у роботі лікаря загальної практики – сімейної медицини, специфіка роботи якого вимагає цілісного бачення проблем організму свого пацієнта. Саме тому нова концепція ВОЗ щодо якості систем охорони здоров'я має на меті перехід від орієнтованої на хворобу моделі до «холістичного» (цілісного) підходу [6]. Ця модель передбачає заходи, спрямовані на модернізацію організації обслуговування, фінансування, технічних характеристик, клінічного навчання, безпеки пацієнтів, показників у системі якості.

Виходячи з цього, на наш погляд, сьогодні актуальним є, зокрема, пошук шляхів удосконалення форм і методів викладання гомеопатії як напрямку холістичної медицини студентам вищих медичних навчальних закладів [3;11;13-15]. Адже однією з передумов ефективного реформування системи охорони здоров'я є проведення адекватних змін у структурі, обсягах та змісті базової та післядипломної підготовки медичних кадрів [1].

Однією з програм, за якою викладається метод гомеопатії у медичних університетах України, є програма навчальної дисципліни «Основи гомеопатії» (курс за вибором) для студентів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, спеціальностей 7.110101 «Лікуваль-

на справа», 7.110104 «Педіатрія», 7.110105 «Медико-профілактична справа». Ця програма затверджена Міністерством охорони здоров'я України у 2008 р. [10].

Мета дослідження: аналіз ставлення студентів вищих медичних навчальних закладів до викладання гомеопатії як методу профілактики і лікування. Актуальність дослідження полягає, поперше, у тому, що соціально-медичні дослідження грають велику роль у розв'язанні проблем системи охорони здоров'я – соціальна медицина не тільки завжди оперативно відгукується на потреби медичної практики, але й постійно намагається вести її вперед [12]; по-друге, у доступній літературі ми не знайшли даних щодо думки майбутніх лікарів відносно необхідності викладання гомеопатії на базовому та післядипломному етапах навчання лікарів. Водночас, на наш погляд, такі дані є важливими для подальшого удосконалення процесу освіти, зокрема сімейних лікарів, у галузі гомеопатії.

Матеріали і методи. Для проведення даного соціологічного дослідження була розроблена програма, яка включала етапи визначення об'єкта і предмета дослідження, визначення генеральної

сукупності і формування репрезентативної вибірки, розробку інструменту дослідження (анкети) [9], його апробацію і корекцію, збір, обробку та аналіз даних, оцінку результатів дослідження.

Дизайн дослідження характеризувався такими параметрами:

- об'єктом дослідження була думка респондентів (студентів 4, 5, 6 курсів медичних університетів) щодо гомеопатії як методу профілактики і лікування;
- місце збору даних – Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця (Київ), Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Одеський національний медичний університет, Кримський державний медичний університет імені С.І. Георгієвського, Донецький національний медичний університет імені М. Горького (табл. 1);
- інструмент збору даних – анкета;
- термін проведення анкетування – грудень 2011 р. – листопад 2012 р.;
- метод збору даних – безповоротне вибірково-анонімне письмове опитування (кожен респондент заповнював анкету лише один раз).

Таблиця 1. Розподіл респондентів за місцем навчання

Навчальний заклад	Кількість респондентів
Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова	440
Донецький національний медичний університет імені М. Горького	165
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця (Київ)	253
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького	211
Одеський національний медичний університет	287
Кримський державний медичний університет імені С.І. Георгієвського (Сімферополь)	341
Разом	1697

Отримано 1754 анкети, з яких відібрано і опрацьовано 1697 якісно заповнених анкет. Слід зазначити, що на деякі питання анкети респонденти мали можливість давати одразу декілька відповідей, тому сума відсотків не завжди дорівнювала 100.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз анкет, які було отримано під час проведення даного дослідження, показав, що 560 (33,0%±1,1%) респондентів навчалися на 4 курсі зазначених медичних університетів, 565 (33,3%±1,1%) респондентів – на 5 курсі, 572 (33,7%±1,1%) респонденти – на 6 курсі. Достовірних відмінностей щодо кількості опитаних респондентів у розрізі курсів навчання не виявлено.

Найбільша кількість респондентів була у віці 21–22 роки – 50,1%±1,2%; 21,9%±1,0% опитаних були у віці 23–24 роки, 16,9%±0,9% – у віці 19–20 років і 6,9%±0,6% – у віці 25 років і старше.

Аналіз відповідей показав, що достовірно більша кількість респондентів (61,1%±1,2%) вважає корисним для своєї майбутньої лікувально-профілактичної роботи отримати знання з гомеопатії (рис. 1). І лише 38,8%±1,2% студентів не вбачають користі у цій дисципліні ($p < 0,001$).

Найбільш частою причиною (50,2±1,6% випадків) необхідності оволодіння знаннями з гомеопатії респонденти називали побічні ефекти традиційних лікарських засобів. У 36,9±1,5% випадків такою причиною була недостатня ефективність традиційної фармакотерапії, у 28,9±1,4% випадків – розвиток алергічних реакцій, а в 26,4±1,4% випадків – розвиток токсичних ефектів при застосуванні традиційних лікарських засобів. На інші причини корисності знань з гомеопатії вказали 17,9±1,2% респондентів.

Розгляд цього аспекту у розрізі приналежності респондентів до того чи іншого курсу навчання

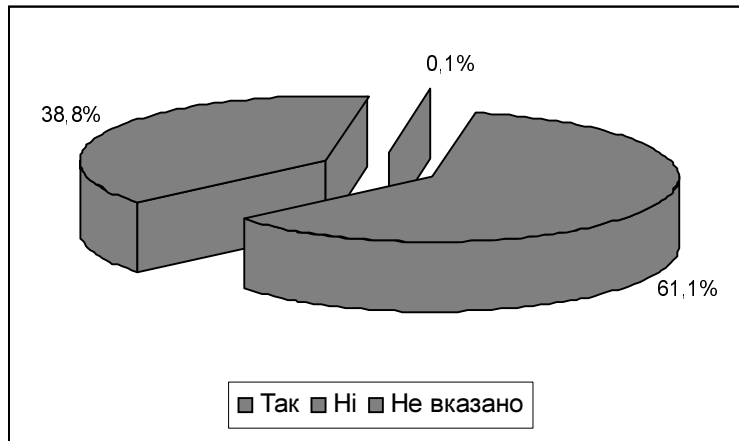

Рис. 1. Аналіз думки студентів щодо корисності знань з гомеопатії для їх майбутньої лікувально-профілактичної роботи

виявив, що $65,2 \pm 2,0\%$ студентів четвертого курсу і $62,8 \pm 2,0\%$ студентів п'ятого курсу вважають знання з гомеопатії корисними для своєї майбутньої лікувально-профілактичної роботи. Однак студенти шостого курсу достовірно рідше ($p < 0,05$) давали ствердну відповідь на це питання ($55,4 \pm 2,1\%$).

Респонденти усіх курсів мотивували свою позитивну точку зору щодо корисності вивчення гомеопатії в університеті переважно тим, що традиційні фармакологічні лікарські засоби мають побічну дію ($49,6 \pm 2,6\%$, $52,4 \pm 2,7\%$, $48,6 \pm 2,8\%$ респонденти 4, 5, 6 курсів відповідно), а також тим, що традиційна фармакотерапія недостатньо ефективна ($37,3 \pm 2,5\%$, $33,5 \pm 2,5\%$, $40,4 \pm 2,8\%$ відповідно). Вважають корисним отримання знань з гомеопатії для своєї майбутньої лікувально-профілактичної роботи у зв'язку з виникненням

алергічних реакцій при застосуванні традиційних фармакологічних препаратів $26,8 \pm 2,3\%$, $29,9 \pm 2,4\%$, $30,3 \pm 2,6\%$ респондентів 4, 5, 6 курсів відповідно, а також у зв'язку з розвитком токсичних ефектів під час лікування традиційними лікарськими засобами $24,7 \pm 2,3\%$, $26,5 \pm 2,3\%$, $28,4 \pm 2,5\%$ респондентів 4, 5, 6 курсів відповідно.

На питання, чи потрібно викладати гомеопатію в університеті, переважна більшість студентів відповіли ствердно – $59,7 \pm 1,2\%$ ($p < 0,001$). Однак $22,7 \pm 1,0\%$ студентів важко було відповісти на це питання, а $17,6 \pm 0,9\%$ взагалі заперечували необхідність викладання гомеопатії у медичному університеті (рис. 2). Таку думку респонденти пояснювали, насамперед, відсутністю особистого досвіду лікування методом гомеопатії ($3,2 \pm 0,4\%$), а також тим, що лікувалися методом гомеопатії без ефекту ($2,9 \pm 0,4\%$).

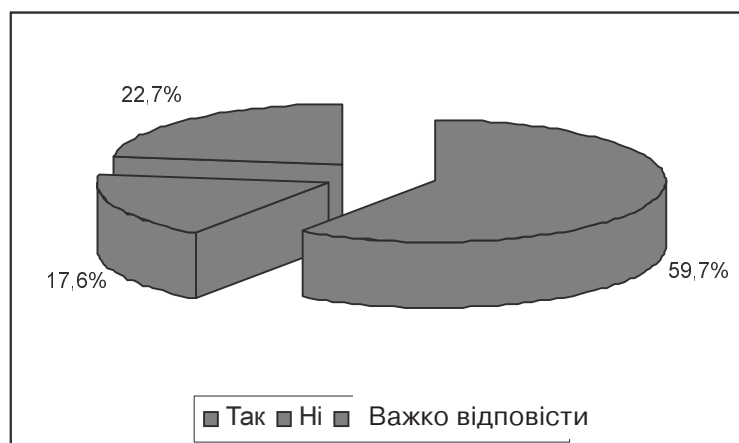

Рис. 2. Аналіз думки респондентів щодо необхідності викладання гомеопатії студентам медичних університетів

У ряді випадків причиною негативної відповіді на це питання стали такі чинники, як відсутність гомеопатичних лікарських засобів в аптеках ($0,4 \pm 0,1\%$), недоступність гомеопатичних лікарських засобів за ціною ($0,5 \pm 0,2\%$), недоступність за ціною прийому фахівця у галузі гомеопатії

($0,5 \pm 0,2\%$). Однакова кількість респондентів ($0,9 \pm 0,2\%$) пояснювала свою негативну відповідь розвитком побічних ефектів під час прийому гомеопатичних лікарських засобів, а також тим, що не знають, що таке гомеопатія. Інші причини свого негативного ставлення до викладання гомеопатії

у медичному університеті зазначили $9,6 \pm 0,7\%$ респондентів.

Були впевнені у необхідності викладання гомеопатії в університеті $59,3 \pm 2,1\%$, $59,1 \pm 2,1\%$ і $60,7 \pm 2,0\%$ студентів 4, 5 і 6 курсів відповідно, без достовірних відмінностей за цим показником.

Основними причинами впевненості у непотрібності викладання гомеопатії у медичному університеті студенти усіх курсів називали свій досвід лікування методом гомеопатії без ефекту ($2,3 \pm 0,6\%$, $4,1 \pm 0,8\%$ і $2,4 \pm 0,6\%$ (4, 5 і 6 відповідно, без достовірних відмінностей) і відсутність особистого досвіду лікування методом гомеопатії ($3,0 \pm 0,7\%$, $3,7 \pm 0,8\%$ і $2,8 \pm 0,7\%$ відповідно, без достовірних відмінностей).

У дослідженні було встановлено, що взагалі студенти вважають, що викладання гомеопатії має здійснюватися на 1 курсі – $1,9 \pm 0,4\%$ відповідно, на 2 курсі – $2,8 \pm 0,5\%$, на 3 курсі – $12,2 \pm 1,0\%$, на 4 курсі – $43,2 \pm 1,6\%$, на 5 курсі – $33,8 \pm 1,5\%$, на 6 курсі – $22,9 \pm 1,3\%$, в інтернатурі – $7,2 \pm 0,8\%$. Це вказує на достовірно більшу ($p < 0,001$) перевагу викладання гомеопатії на старших курсах університету, на думку самих студентів.

Розгляд даного питання у розрізі приналежності анкетованих студентів до того чи іншого курсу навчання показав, що студенти 4 курсу достовірно частіше порівняно зі студентами 6 курсу вважали, що викладання гомеопатії має відбуватися на 4 курсі ($46,4 \pm 2,7\%$ проти $37,5 \pm 2,6\%$, $p < 0,05$). Водночас студенти 6 курсу достовірно частіше порівняно зі студентами 4 курсу висловлювались за необхідність викладання гомеопатії на 5 і 6 курсах, а також в інтернатурі: відповідно $36,6 \pm 2,6\%$ проти $28,9 \pm 2,5\%$, $p < 0,05$; $32,3 \pm 2,5\%$ проти $13,6 \pm 1,9\%$, $p < 0,001$; $9,2 \pm 1,6\%$ проти $3,9 \pm 1,1\%$, $p < 0,05$).

Також студенти 6 курсу достовірно частіше порівняно зі студентами 5 курсу висловлювались за викладання гомеопатії на 6 курсі ($32,3 \pm 2,5\%$ проти $22,5 \pm 2,3\%$, $p < 0,05$). Тоді як студенти 5 курсу достовірно частіше, ніж студенти 6 курсу, наполягали на необхідності викладання гомеопатії на 4 курсі ($46,1 \pm 2,7\%$ проти $37,5 \pm 2,6\%$, $p < 0,05$).

Слід також зазначити, що студенти 5 курсу достовірно частіше від студентів 4 курсу вважали потрібним викладання гомеопатії на 6 курсі ($22,5 \pm 2,3\%$ проти $13,6 \pm 1,9\%$, $p < 0,05$) і в інтернатурі ($8,4 \pm 1,5\%$ проти $3,9 \pm 1,1\%$, $p < 0,05$).

Поряд з цим студенти 4 курсу достовірно частіше, ніж студенти 5 і 6 курсів, відмічали, що їм важко відповісти на це питання ($p < 0,05$).

Щодо необхідності викладання гомеопатії на циклах спеціалізації та тематичного удосконалення лікарів близько $1/3$ усіх респондентів не змогли визначитися ($30,8 \pm 1,1\%$). $21,5 \pm 1,0\%$ респондентів дали негативну відповідь, тоді як більшість респондентів ($47,7\% \pm 1,2\%$) наполягали на такій необхідності ($p < 0,001$). У розрізі курсу навчання

дані дослідження кореспондуються з отриманими при вивченні думки усіх респондентів, без поділу їх на окремі групи, з тією лише особливістю, що студенти 4 курсу достовірно частіше вважали потрібним викладання основ гомеопатії на циклах спеціалізації та тематичного удосконалення лікарів ($51,6 \pm 2,1\%$) порівняно із студентами 6 курсу ($44,4 \pm 2,1\%$, $p < 0,05$).

Одним із пунктів анкети було питання про необхідність введення спеціальності «лікар-гомеопат» до переліку лікарських спеціальностей МОЗ України. Думка респондентів з цього питання розділилася так: $30,7 \pm 1,1\%$ вважають це за потрібне, $34,1 \pm 1,2\%$ – заперечують таку необхідність ($p < 0,05$), $35,1 \pm 1,2\%$ респондентів не змогли визначитися.

Студенти 4 курсу вказали на необхідність введення спеціальності «лікар-гомеопат» у $30,4 \pm 1,9\%$ випадків, непотрібність – у $33,7 \pm 2,0\%$ випадків і не змогли визначитися з цього приводу $35,9 \pm 2,0\%$. Думки студентів 5 курсу з цього приводу розподілилися таким чином: $29,9 \pm 1,9\%$, $34,7 \pm 2,0\%$ і $35,0 \pm 2,0\%$ відповідно, студентів 6 курсу – $31,8 \pm 1,9\%$, $33,9 \pm 2,0\%$ і $34,3 \pm 2,0\%$ відповідно. Достовірних відмінностей між наведеними показниками не виявлено.

Висновки

1. Достовірна більшість респондентів ($61,1 \pm 1,2\%$) вважають корисними знання з гомеопатії для їх майбутньої медичної практики.

2. Достовірна більшість студентів ($59,7 \pm 1,2\%$) вважає за потрібне викладання гомеопатії у медичному університеті. Переважна більшість студентів ($43,2 \pm 1,6\%$) вважають, що викладання цієї дисципліни має здійснюватися на 4 курсі медичного університету.

3. Більшість респондентів ($47,7 \pm 1,2\%$) висловились за необхідність викладання гомеопатії на циклах спеціалізації та тематичного удосконалення лікарів. Цей факт, на нашу думку, є позитивним і свідчить про те, що у студентів медичних університетів – майбутніх лікарів – вже на 4, 5, 6 роках навчання сформована мотивація до неперервної професійної освіти.

4. Вважають необхідним введення спеціальності «лікар-гомеопат» до переліку лікарських спеціальностей МОЗ України $30,7 \pm 1,1\%$ респондентів; $34,1 \pm 1,2\%$ не вважають, а $35,1 \pm 1,2\%$ респондентів зазначили, що їм важко відповісти на це питання.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку чинників, які сприятимуть покращенню якості викладання гомеопатії студентам медичних університетів, а також використанні результатів цього медико-соціологічного дослідження для створення рекомендацій щодо організації систематизованого викладання гомеопатії у рамках післядипломного етапу освіти лікарів.

Список літератури

1. Вороненко Ю. В. Проблеми забезпечення якості кадрових ресурсів системи охорони здоров'я України / Ю. В. Вороненко // Сх.-європ. журн. громад. здоров'я. – 2008. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Sjgz/2008_3/PH_N3_2008_8.pdf. – Назва з екрану.
2. Громовик Б. П. Неперервна фармацевтична освіта в Україні: науково-методичні аспекти управлінсько-економічної підготовки : монографія / Б. П. Громовик, А. В. Горілик. – Л. : Растр-7, 2012. – 166 с.
3. Гуцол Л. П. Словник гомеопатичних термінів як важлива складова викладання курсу «Основи гомеопатії» / Л. П. Гуцол, Т. М. Козименко // Фітотерапія. – 2009. – № 4. – С. 44–47.
4. Компетентностная модель подготовки специалиста-медика / И. А. Данькина, С. А. Джеломанова, Р. М. Агабабов, А. А. Чистяков // Вопросы здравоохранения Донбасса : сб. науч.-пед. статей. – Вып. 24. – Донецк, 2011. – С. 93–96.
5. Мнушко З. Н. Гомеопатические лекарственные средства глазами потребителей / З. Н. Мнушко, И. А. Грекова / Провизор. – 2000. – № 4. – С. 16–19.
6. Москаленко В. Ф. Реформування систем охорони здоров'я: сучасний погляд / В. Ф. Москаленко // Сх.-європ. журн. громад. здоров'я. – 2008. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Sjgz/2008_3/PH_N3_2008_9.pdf. – Назв з екрану.
7. Нагорна А. М. Проблема якості в охороні здоров'я : монографія / А. М. Нагорна, А. В. Степаненко, А. М. Морозов. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2002. – 384 с.
8. О реформировании здравоохранения Украины / В. И. Агарков, Н. П. Гребняк, С. В. Грищенко [и др.] // Вопросы здравоохранения Донбасса : сб. науч.-пед. статей. – Вып. 24. – Донецк, 2011. – С. 3–12.
9. Організація соціологічних опитувань пацієнтів/їх представників і медичного персоналу в закладах охорони здоров'я: метод. реком. / В. В. Горачук, Ю. В. Вороненко, Н. Г. Гойда [та ін.]. – К., 2012. – 21 с.
10. Основи гомеопатії. Програма навчальної дисципліни (курс за вибором) для студентів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. – К., 2008. – 16 с.
11. Песонина С. П. Концептуальне проблемы методологии подготовки специалистов по традиционной медицине и гомеопатии / С. П. Песонина, Е. С. Трегубова. – СПб : СПбГМА, 2007. – 144 с.
12. Слабкий Г. О. Стан і перспективи розвитку соціально-медичних досліджень в Україні / Г. О. Слабкий // Сх.-європ. журн. громад. здоров'я. – 2008. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Sjgz/2008_3/PH_N3_2008_10.pdf. – Назва з екрану.
13. Чернобровий В. М. Викладання курсу «Основи гомеопатії» за схемою кредитно-модульної системи у Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова / В. М. Чернобровий, І. Г. Палій, Л. П. Гуцол // Стан та напрями удосконалення науково-методичного забезпечення підготовки фахівців за напрямом «здоров'я людини» : матеріали круглого столу. – Хмельницький, 2009. – С. 141–153.
14. Hutsol Larissa. Der Homoeopathiekurs an der Nationalen Vinnytsia Medizinf / Larissa Hutsol, Eleanor Hutsol // Homoeopathie in Osterreich. – 2009. – Vol. 4. – P. 27–29.
15. Hutsol Larysa. Vinnytsia Pirogov Memorial National Medical University (Ukraine): the contribution into the homoeopathy development / Larysa Hutsol. // The Homoeopathic Heritage International. – 2010. – Vol 3. – P. 22–23.

ПРЕПОДАВАННЯ ГОМЕОПАТИИ: ТОЧКА ЗРЕНИЯ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ

Л.П. Гуцол, Н.Г. Гойда (Винница, Киев)

По результатам социологического исследования, проведенного в разных регионах Украины, изучено отношение студентов-медиков к преподаванию метода гомеопатии в медицинских университетах. Проанализировано мнение респондентов относительно необходимости преподавания гомеопатии на этапах последипломного образования врачей и введения специальности «врач-гомеопат» в перечень врачебных специальностей Министерства здравоохранения Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: социологическое исследование, гомеопатия, гомеопатические лекарственные средства, врач-гомеопат.

TEACHING HOMOEOPATHY: THE MEDICAL UNIVERSITIES STUDENTS' POINT OF VIEW

L.P. Hutsol, N.G. Goyda (Vinnytsia, Kyiv)

According to the results of the sociological research spent in different regions of Ukraine, the attitude of medical students to the homoeopathy teaching at medical Universities has been studied. The students' opinion as for the necessity of teaching homoeopathy during the post-graduation courses and the introduction of such specialty as Homoeopath into the specialties list of Ministry of Health of Ukraine has been analyzed.

KEY WORDS: sociological research, homoeopathy, homoeopathic medicines, homoeopath.

Рукопис надійшов до редакції 30.10.2013
Рецензент: к.мед.н., доц. Н.О. Теренда